

PRATARMĖ

Mikalojaus Konstantino Čiurlionio gimimo 150-ojo jubiliejaus metais kartu su kolege Dalia Aleksandravičiūte pristatome skaitytojams knygą *M. K. Čiurlionio kūryba: interpretacijos, kontekstai, atgarsiai kultūroje* / *M. K. Čiurlionis's Artistic Creation: Interpretations, Contexts, Cultural Resonances*. Šį straipsnių rinkinį sudaro Lietuvos ir užsienio mokslininkų – kultūros ir meno istorikų, dailėtyrininkų, muzikologų, filosofų, literatūrologų – čiurlionistinių tyrimų publikacijos, sutelktos ne tik į pačią muziko ir dailininko Mikalojaus Konstantino Čiurlionio kūrybą, bet ir į Lietuvos kaimyninių šalių – ypač Latvijos ir Lenkijos – kultūrinės sąsajas su Lietuva bei kontekstus. Synchroninius įvykius kontekstualizuojančią plotmę papildo diachroniniai tyrimai – juose atspindi Čiurlionio kūrybinio paveldo recepcijos lietuvių ir latvių kultūrose aspektai. Knygos branduolį sudaro straipsniai, parengti iš pranešimų, skaitytų tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „M. K. Čiurlionio kūrybinis palikimas ir jo sklaida: vaizdai ir prasmės, tekstai ir kontekstai“ / „Creative Legacy of M. K. Čiurlionis and Its Dissemination: Images and Meanings, Texts and Contexts“, vykusioje 2020 m. rugsėjo 18–19 d. Vilniuje, Nacionalinėje dailės galerijoje (toliau – NDG). Vieta, svetinagai suteikta NDG vadovės doc. dr. Lolitos Jablonskienės, buvo pasirinkta tiksliai – joje tuo metu veikė paroda „Laukinės sielos. Baltijos šalių simbolizmo dailė“ / „Wild Souls. Symbolism in the Art of the Baltic States“¹, pristačiusi XIX a. pabaigos – XX a. pradžios latvių, lietuvių ir estų dailės aukso fondą, kuriame svarbią vietą užima ir Čiurlionio kūryba. Nuo Paryžiaus per Baltijos šalių sostines 2018–2021 m. keliavusios parodos išryškintiems akcentams nišą numatė ir konferencijos programa, prie kurios kartu dirbo organizacinio komiteto nariai: doc. dr. Algė Andriulytė (Vilniaus dailės akademija), prof. habil. dr. Antanas Andrijauskas bei dr. Rasius Makselis (Lietuvos kultūros tyrimų institutas), prof. dr. Aušra Martišiūtė-Linartienė (Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas), prof. dr. Darius Kučinskas (Kauno technikos universitetas), prof. dr. Rasa Andriušytė-Žukienė (Vytauto Didžiojo universitetas) bei muzikas Rokas Zubovas (Čiurlionio namai Vilniuje).

Knygą sudaro keturi skyriai – „Čiurlionio tekstas, kontekstas ir interpretacijos“, „XX a. pradžios idėjos ir amžininkai“, „Čiurlionio kūrybos recepcija ir atgarsiai kultūroje“ ir „Naujo rakto paieškos“. „Vietoje pabaigos“ skelbiamas prof. habil. dr. Vytauto Landsbergio tekstas „Čiurlionio laukas. Žmogaus mįslė – Dievo mįslė“. Didžiulis Profesoriaus įdirbis – solidžios Čiurlionio kūrybos biografijai ir jos analizei skirtos monografijos, kitos čiurlionistikos knygos, į diskografiją nugulę paties atlikti Čiurlio-

1 Pagrindinis parodos kuratorius – Rodolphe'as Rapetti. Kuratorės Nacionalinės dailės galerijos Vilniuje erdvėse – Algė Andriulytė ir Eglė Mikalajūnė.

nio muzikos kūriniai – pelnė jam kviestinio garbės svečio poziciją konferencijoje, o jo mąslus tekstas – tarsi epilogo, kurį tariant svarbu esmė, o ne akademinio diskurso taisyklės, – vietą šioje knygoje.

Pirmąjį skyrių pradeda menotyrininkės dr. Gintos Gerhardės-Upeniečės straipsnis „M. K. Čiurlionio reikšmė Baltijos šalių simbolizmo kontekste“. Autorė yra daugelio tarptautinių parodų kuratorė, kartu su Rodolphe'u Rapetti kuravusi parodą „Laukinės sielos. Simbolizmas Baltijos šalyse“ Latvijos nacionaliniame dailės muziejuje Rygoje. Ji aptarė netiesioginį M. K. Čiurlionio poveikį Latvijos menui 2005–2025 metų tarptautinėse parodose. Dr. Agnės Kulbytės, romantizmo meno filosofijos specialistės, straipsnis „Šviesti ant kelio stovintiems': M. K. Čiurlionio tapyba neoromantizmo interpretacijų sankirtose“ sėkmingai jungia meno teorijos įžvalgas su dailininko kūrybos esminiais bruožais. Straipsnyje „Čiurlionio tekstas“, kaip polifoninis kūrybos tekstas keitė paties kūrėjo mąstymą, aptaria prof. dr. Darius Kučinskas, Čiurlionio muzikinių rankraščių specialistas, keturiais leidimais išėjusių chronologinių jo muzikos katalogų ir kitų publikacijų autorius. Vargonininkė atlikėja ir teoretikė, muzikologė dr. Jūratė Landsbergytė-Becher straipsnyje „Vargoniškasis M. K. Čiurlionio kūrybos garsovaizdis“ aptaria, kaip vadinamasis vargoniškumas kompozitoriaus ir dailininko darbuose atsiskleidžia ir vizualiniu, ir audio-akustiniu aspektais.

Skyrių „XX a. pradžios idėjos ir amžininkai“ atskleidžia prof. habil. dr. Antano Andrijausko, trijų tomų monografijos *Čiurlionis: nesuprasto genijaus tragiškas skrydis* (2023–2025) ir kitų meno filosofijos bei kultūrologijos knygų autoriaus, straipsnis „Teosofinių idėjų atspindžiai K. Stabrausko ir M. K. Čiurlionio kūryboje“. Jį rašydamas autorius sykiu plėtojo šių idėjų kultūrinio konteksto tyrimą, paskelbtą atskira monografija. Pianistas ir nepriklausomas tyrėjas iš Italijos, daugiau nei dešimtmetį dirbantis su kompozitoriaus rankraščiais dr. Daniele Buccio savo straipsnyje anglų kalba „M. K. Čiurlionio kamerinių vokalių kūrinių literatūrinių šaltinių studija“ identifikuoja iki šiol neatrastus muziko komponuotų dainų tekstų autorius – Władysława Belzą, Elišką Krásnohorská'ą (tikrasis vardas – Alžbėta Dorota Pechová), Stefanią Podhorską-Okolówą. Skyrių užbaigia meno istoriko Łukaszo Żuchowskio straipsnis anglų kalba „Ksaveras Dunikovskis ir M. K. Čiurlionis: metafizinių spekuliacijų sąsajos ir tikėtinos ištakos XIX ir XX a. moksliniame diskurse“. Problematika pristatoma remiantis disertaciniu tyrimu apie mokslo koncepcijų recepciją šio skulptoriaus, šiek tiek dėščiusio Čiurlioniui, kūryboje.

Knygos skyriuje „Čiurlionio kūrybos recepcija ir atgarsiai kultūroje“ publikuojami šešių autorių tyrimai. Meno istorikė, menotyrininkė dr. Kristiāna Ābele straipsnyje anglų kalba „Latvijos kultūra M. K. Čiurlionio šviesoje ir šešėlyje: trumpa ilgalaikių santykių istorija“ apžvelgia pagrindinius latvių kultūros atstovų įsitraukimo į Lietuvos dailininko kūrybinį palikimą aspektus įvairiais istorijos etapais. Tolimesni šio skyriaus

tekstai išsidėsto pagal chronologiją. Nuo literatūrologės, kultūros istorikės dr. Nidos Gaidauskienės straipsnio „Memuaristikos apie M. K. Čiurlionį kolizijos po Antrojo pasaulinio karo“ pereinama į recepcijos tyrimą sovietmečiu, kurį pateikia estetinių idėjų raidos žinovė dr. Pillė Veljataga savo straipsnyje „Čiurlionis stalininės meno politikos lauke: oficialioji retorika ir dailininkų bendruomenės strategijos vertinant M. K. Čiurlionio kūrybą“. Ilgametė Čiurlionio tyrinėtoja iš Japonijos dr. Yumiko Nunokawa straipsnyje anglų kalba „M. K. Čiurlionio muzikos kūrybinio palikimo žymė Jono Meko filme ‘Prisiminimai iš kelionės į Lietuvą’ (1972)“ preciziškai išstudijuoja V. Landsbergio atliekamų XX a. pradžios kompozitoriaus kūrinių atsiradimo istoriją konkretaus filmo grojaraštyje. Menotyrininkė doc. dr. Ramutė Rachlevičiūtė, greta kitų studijų ir monografijų parengusi menininko Algimanto Švėgždos kūrybos albumą, savo tekste „M. K. Čiurlionio pagerbimas: A. Švėgždos atvejis“ apžvelgia per laiko atstumą vykusį dailininko modernisto „dialogą“ su Lietuvos dailės klasiku. Skyrių vainikuoja muziejininkės Vaivos Mikelionytės apžvalga „Mikalojaus Konstantino Čiurlionio kūrybos tarptautinės recepcijos pokyčiai“.

Ketvirtąjį skyrių „Naujo rakto paieškos“ pradeda filosofo dr. Žilvino Svirgario straipsnis „M. K. Čiurlionio pasaulėjautos atspindžiai ‘Saulės sonatoje’“. Netradicinę menininko epistolinės lyrikos ir tapybos kūrinių interpretacijos perspektyvą pasiūlo Dalia Aleksandravičiūtė straipsnyje „Erdvės ir laiko struktūros anamorfinių požiūriu M. K. Čiurlionio epistolinėje ir tapybinėje kūryboje“. Savo interpretaciją tekste „Qi energijos sklaida Kinijos menininkų ir M. K. Čiurlionio tapybos estetikoje: judėjimas, garsas ir autotranscendencija“ pateikia Čiurlionio kūryba susidomėjusi trijų mokslininkų grupė iš Kinijos dr. Julius Vaitkevičius, dr. Sun Min bei dr. Zhang Bin. Menų sąveikos, panmuzikalumo problemų analizei skiriamas tyrėjos Dalios Micevičiūtės straipsnis „*Gesamtkunstwerk* ir *Archeometro* fenomenų raiška M. K. Čiurlionio kūryboje“. Į „naujo rakto“ paieškas straipsnyje „M. K. Čiurlionio „Rex“ (1909) *fin de siècle* teosofinėje šviesoje“ įsitraukia menotyrininkė Ieva Kuzminskaitė-Staigienė.

Straipsnių rinkinio pabaigoje pateikiamos trumpos autorių biogramos, asmenvardžių rodyklė, institucijų pavadinimų santrumpos bei turinys anglų ir prancūzų kalbomis.

Dėkojame knygos viršelio ir maketo kūrėjai Skaistei Ašmenavičiūtei, visiems straipsnių *peer-review* vertintojams už vidines recenzijas, Nacionaliniam M. K. Čiurlionio dailės muziejui už dailininko paveikslų, grafikos darbų, eskizų ir rankraščių reprodukcijas.

Sudarytojų vardu – dr. Nida Gaidauskienė